

10. Příčiny, průběh a důsledky husitského hnutí a vývoj českého státu po husitství

Česká společnost na přelomu 14./15. století

=společenská krize (má zárodky už za vlády Karla IV., za Václava se zvětšuje)

1380 – největší morová epidemie v Čechách († 1/3 obyvatelstva)

- dochází k 2 procesům:

1) počátek vylidňování vesnic (dochází k počestřování měst)

2) utuzení roboty (roboty se navyšovala - ↑práce, ↑daně (desátky)

- klesá životní úroveň nejnižších vrstev obyvatelstva → roste nespokojenost (lapkové),

lidé hledají příčinu:

1) kritika vlády Václava IV.

2) kritika církve (lidé vidí bohatství církve, její majetky, to, že nežijí

skromně,

věnují se politice, nevěnovala se péči o duše věřících stále

peněžní zisky –

desátky, nově odpustky)

- lidé se začínají zajímat o reformátory, kteří získávají velkou podporu

- hlavní úkol – napravit církve dle vzoru bible

- !!!důležitou roli hrála šířící se znalost bible!!! (r.1350 v úplnosti přeložena do češtiny)

1402 – Mistr Jan Hus (př. Martin Luther se jím nechává inspirovat, on od Johna Wyclífa)

- působí nejprve jen v Praze (reformní myšlení se šíří po Praze)

r. 1402 – z univerzitního prostředí přehází do Betlémské kaple a káže

(→zisk více

posluchačů), káže česky !

- apeluje na lidi, kritizuje církve, náprava církve je v bibli

- podporuje ho Václav IV.

- Zbyněk Zajíc – původně ho podporoval, pak se stal arcibiskupem a jeho odpůrcem

- kritika se nejvíce promítá na Pražské univerzitě, uráží to cizince → bouří se, ale má

ochranu panovníka

- společnost se dělí na příznivce a odpůrce J.H.

1408 – studenti píší papeži (cizinci, hl. Němci), to se nelíbí Václavovi

1409 – Václav vydává dekret Kutnohorský

- ten, upravuje poměry na univerzitě

- do r. 1409 3:1 (národ Polský, Saský, cizinci – studenti+ mistři : český hlas)

- po r. 1409 1:3 (Češi získávají rozhodujícího práva na úkor ostatních národů, → cizinci

odcházejí a s nimi i finance → klesá úroveň Pražské univerzity

1412 – rozkol mezi J.H. a Václavem IV., Hus ztrácí podporu

- příčina sporu – papež veřejně schvaluje odpustky (J.H. kritika, V.IV. tolerance)
- Hus poté kritizuje jak papežskou církev, tak panovníka
- papež na Prahu vyhláší klatbu (interdikt) → J.H. Prahu opouští a odchází do J Čech
- a káže pod širým nebem, káže na Kozím Hrádku

1414 – listopad – Hus zatčen v Kostnici (tam koncil, mmj. vyřešil papežské schizma, nový

- papež Martin V., konec koncilu 1418)
- uvězněn, odsouzen po 3 slyšeních za kacíře → 6.7.1415 upálen (popel do Rýna)

- proti jeho upálení protestovalo 452 českých a moravských šlechticů
- 30.5.1416 † Jeronýma Pražského (Husův přítel) – rovněž v Kostnici
- nespokojenost s církví souvisí s lidovými hnutími – vychází z bible:

* chiliasmus = víra, kdy J.K. přijde na zem, přijde 1000 let blahobytu, pak apokalypsa

- hora Říp, Oreb – šíří se tam chiliastické nálady
- mistr Jakoubek ze Stříbra (přítel + spolupracovník J.H.)
- přijímá podobojí pro všechny křesťany (ne jen knězi)

kalich – v něm mešní víno

husité = kališníci = utrakvisté (= podobojí)

5 husitských měst (vyvolených měst): Plzeň, Klatovy, Louny, Žatec, Slaný

- po † Václava IV. (r.1419) * prozatímní vlády (vláda královny Žofie)
- rozdělení mezi katolíky a husity

Husitská revoluce (1419-1436)

Kdo usedne na trůn? – katolíci: Zikmund Lucemburský

- husité: odmítají ho

- mezi husity * několik myšlenkových proudů:

1) proud Pražanů

- středový proud, jedná se čistě o Prahu
- v čele 1419-1424
- udávají tón revoluce, došlo tam totiž k defenestraci
- ochotní ke kompromisu
- odmítají Zikmunda Lucemburského
- kněží Jakoubek ze Stříbra a jeho žák Jan z Rokycan

2) umírnění

- v celém Českém království
- intelektuálové (nižší šlechta, univerzitní prostředí)
- odpůrci dlouhodobých válek
- 2 požadavky: sekularizace, rovnost lidí v náboženství = bohoslužby

v češtině)

- u ostatních požadavků jsou schopni najít kompromis
- neodmítají Zikmunda Lucemburského

3) radikálové (polní vojska)

- prostý lid, chtějí lepší postavení ve společnosti
- nejpočetnější vrstva husitů
- ústřední centrum: Tábor (zal. r. 1420)
- další centra po celém Českém království:
 - Hradec Králové → Orebité
 - Tábor → Táborité
 - Ústí nad Labem → Severočesí

- r. 1423 vůdcem východočeských husitů Jan Žižka (po † → = sirotci)
- od r. 1426 v čele tábořské strany kněz Prokop Holý
 - důležitý husitský proud = orebité (východ – centrum Hradec Králové)

1419 – počátek husitské revoluce = PRVNÍ PRAŽSKÁ DEFENESTRACE

- účastníci mrtví (pod okny kopí)
- Jan Želivský vyburcoval lidi k defenestraci (kazatel, kostel sv. Panny Marie)
- Jan Žižka z Trocnova – člen královské ostrahy, účastník defenestrace

1420 – přijat společný program husitů v Praze = 4 PRAŽSKÉ ČLÁNKY (ARTIKULY)

- 1) přijímání z kalicha
 - 2) povinnost zakazovat popř. trestat smrtelné hříchy
 - 3) svobodné kázání božího slova
 - 4) zákaz světského panování kněží (hl. zábor majetku církvi)
- katolická strana převaha: Horní a Dolní Lužici, Slezsku, Olomouci, Brně, Jihlavě, Plzni

Průběh husitské revoluce

1420 – 1. křížová výprava

- březen - křížové tažením proti husitským kacířům, v čele Zikmund Lucemburský
 - 14.7.1420 b. na Vítkově hoře → husité vítězí
- listopad – husité vítězí na pankrácké pláni před Vyšehradem → zisk Prahy (1421 PH¹)

ČÁSLAVSKÝ SNĚM (= sněm zemí Koruny české v Čáslavi)

- 3.-7.6.1421
- potvrdil závaznost 4 pražských artikulů pražského arcibiskupa
- zvolil dočasnou zemskou vládu (8 měšťanů, 5 členů vyšší a 7 členů nižší šlechty)
- neuznání Zikmunda Lucemburského jako českého krále

1421-22 – 2. křížová výprava

- ohrožovány S Čechy Míšeňskými vojsky
- iniciátor opět Zikmund Lucemburský
- b. u Žatce, b. u Německého (Havlíčкова) Brodu (r.1422) – neúspěch

¹ dle Petry Horákové

- husitská polní vojska – vojska radikálů – podruhé porazila „křižáky“ → Pražané jdou do ústraní, jejich sláva pohasíná, ↑ vliv polních vojsk → radikalizace
- roste pozice Jana Želivského, začíná se v Praze chovat diktátorsky, r. 1422 popraven umírněnými husity
- radikálové se dostávají do konfliktu s Pražany – revoluce je v krizi (husité proti sobě)
- r. 1422-1423 vrcholily i spory mezi Žižkou a táborským kněžstvem
- r. 1423 Žižka odchází z Tábora do V Čech (do jeho † vnímán jako vůdce)
- spory mezi husity vyvrcholily bitvou u Malešova
- r. 1424 Žižka porazil umírněné husity a Pražany, nakonec ale smír
- rozhodl se pak táhnout na Moravu (říjen 1424 Žižka † v Příbyslavi)
- hledání nástupce → Prokop Holý – stojí v čele husitské revoluce
 - přichází s ním nová husitská politika → hledání spojenců → prováděli tzv. REJSI (= husitská spanilá jízda) = velké husitské cesty do zahraničí, propagace ideologických myšlenek husitství
 - hledání spojenců se nezdaří
 - sympatizanti jen na území dnešního Slovenska – tzv. Bratřiči
 - hledání spojenců – pragmatické důvody – ekonomické přilepšení
- rabování
 - byly směřovány do Slezska, Uher, SŘŘ- Bavorsko, Sasko
 - snaha zaútočit na nepřítel na jeho území

1426 – 3. křížová výprava

- inicioval ji saský kurfiřt
- útok na S Čechy, b. u Ústí nad Labem – husité na ně zaútočili a město vyplenili

1427 – 4. křížová výprava

- iniciátor Zikmund Lucemburský + německá knížata
- vedena z několika proudů (z J, SZ, Z Čech)
- b. u Tachova – křižáci poraženi
- po 4. výpravě už si místo bitvy určují husité

1429 – Zikmund Lucemburský nabízí vyjednávání, schůzka v Budapešti, neúspěch

1431 – 5. křížová výprava

- iniciace papeže a kardinála Cesarini
- b. u Domažlic (píseň Kdož su boží bojovníci)

1432 – pozvánka na Basilejský koncil

- církev ochotna vyjednat o církevních otázkách
- * Cheský soudce = dohoda mezi husity, že pojedou na koncil – vybrali 4 učence

1433 – Basilejský koncil – probíhá jednání

- koncil nabízí husitům kompromis (2 artikuly), ale odmítá sekularizaci, husité se s tím

nechtějí smířit

- padl požadavek na ukončení vojenských akcí, to se jim také nelíbilo

→ jednání neúspěšné

- rozvrat mezi samotnými husity – umírnění × radikálové

- umírnění - uvědomují si, že strádá kulturní a politický život, chtějí

ukončit revoluci

- radikálové - příznivci polních vojsk (většina, ti nejchudší, Táboři, Sirotci)

- boj mezi samotnými husity

- 30.5.1434 b. u Lipan

- vítězí umírnění, Prokop Holý †, polní vojska poražena a rozpuštěna

- po bitvě snaha stabilizovat zemi, sjednat vládu (najít panovníka)

- jediný hlavní kandidát Zikmund Lucemburský (diplomatická jednání)

- do r. 1436 se zachoval i Tábor

- 1434 -1436 – končí revoluce

- Marodovo Panorama – malba od Maroda o b. u Lipan (údajně tam bojoval i Jiří z Poděbrad)

- dnes v Praze na Výstavišti

1436 – Basilejská kompaktáta (= Jihlavská kompaktáta)

- * na území českého státu (Jihlava)

- uzavřena dohoda mezi husity a Zikmundem Lucemburským, Zikmund slíbil, že:

1) dovolí přijímat podobojí

(Český stát = „Země dvojího lidu“ – katolíci – Morava

- utrakvisté – většina v Čechách

9/10

2) území status quo = neměnnost stavu

- zavázal se, že nebude měnit majetkové a územní jednotky získané

během

revoluce

1436 – Zikmund Lucemburský korunován českým králem (1436-37)

- † 9.12.1437 ve Znojmě

- ve zbytku své vlády se potýkal se zbytky husitství

Jan Roháč z Dubé (radikál) – hrad Sion

- odmítal se smířit s porážkou, shromažďuje armádu na hradě → nájezdy

- nakonec zajat a pro výstrahu popraven (9.9.1437)

Důsledky husitské revoluce

1) náboženství – Čechy jsou rozdělené (Země dvojího lidu) – do 16. st. jediná v Evropě

- katolická církev značně poškozená

→ ztrácí úpol. vliv (vyloučena ze zemského sněmu)

→ ztrácí pražské arcibiskupství (chvíli tam byl husita Jan z Rokycan)

→ ztrácí tím vysoké postavení, už se vrací k Německu

→ ztrácí 4/5 původního majetku

- kališnická církev – do politiky nezasahovala
- v 16.st. pak sílí luteránství
- v průběhu 15.st. * Jednota Bratrská (Petr Chelčický)

2) politická situace (politický vývoj)

- zemský sněm – zasedají 3 stavy - panstvo (↑šlechta), rytířstvo (↓šlechta), měšťanstvo

3) hospodářský život – velké škody a ztráty

- země byla zcela vyčerpána válkou
- zničení zahraničního obchodu
- na české země uvalena blokáda (kvůli označení „kacířská země“)
- důvodem nebezpečnost – lapkové
- zničení vnitřní obchodu, pozastavení rozvoje řemesel
- zastavena těžba drahého kovu, přestávají se razit mince (pražský groš)
- husité zavádějí černé peníze (plíšky)

4) kultura – úpadek, přestaly sem proudit kulturní vlivy

- renesance se k nám dostala se skoro 100letým zpožděním
- 1. renesanční stavba za Vladislava Jagelonského (Vladislavský sál)
- husité rozvíjí spíše lidové umění (rozvoj hudby)
- * Jistebnický kancionál – hl. náboženské písně
- rozvoj písemnictví (J.H. – interpunkce, agitační „revoluční“)

literatura – Jan

Žižka, Jan Roháč z Dubé, Jan z Rokycan, Husitská kronika od

Vavřince z

Březové)

- 18./19. st. při formování národního obrození
- česká literatura se vrací k husitství, malířství
- František Palacký – zdůrazňoval husitství za nejdůležitější součást

českých dějin

- Marod, Šaloun

Doba Poděbradská

- český stát v pol. krizi po † Zikmunda
- dědička, dcera Alžběta, byla provdána za Albrechta Habsburského (1437-39)
- nástupce Albrechta se má teprve narodit – Ladislav Pohrobek
- český trůn – období bezvlády (1439-53)
- dochází k nárůstu neklidu – katolíci × utrakvisté
- schyluje se k opětovnému pozvednutí zbraní
- r. 1440 schází se představitelé obou stran
- * LIST MÍRNÝ = dohoda obou stran o zachování klidu zbraní a kompromis o dočasné vládě státu mezi katolickou a kališnickou šlechtou
- rozdělení státu na lanfrýdy (= územně – správní celek)

- spravoval určitou část země (vojensko-ek.-kulturní část)
- Jihočeský lanfrýd – Oldřich z Rožmberka (pův. Vítkovci)
- Východočeský lanfrýd – pod správou kališníků
- do popředí se dostává Hynek Ptáček

z Pirkštejna

(výrazný vliv mezi kališníky, spolupracuje

s Jiřím

z Poděbrad)

- Mladoboleslavský lanfrýd –spravuje ho Jiří z Poděbrad (= pán

z Kunštátu)

- r. 1444 † Hynek Ptáček z Pirkštejna, na jeho místo se dostává Jiří z Poděbrad
 - dochází k rivalitě mezi katolíky a kališníky
 - * 2 šlechtická uskupení, která mezi sebou soupeří
 - 1) jednota poděbradská
 - 2) jednota strakonická
- Jiří v čele jednoty si vojensky podmanil Prahu, jednota vládne
 - cíl – stabilizovat Českou zem, snaha obnovit ekonomickou prosperitu
- r.1452 Jiří z P. jmenován zemským správcem = zástupce panovníka (zastává fci za Ladislava Pohrobka)

Ladislav Pohrobek (1453 – 57)

- korunován ve 13 letech
- spolupráce s Jiřím z P.
- jmenuje ho jako doživotního správce
- 1455-56 – ochabují vztahy mezi Ladislavem a Jiřím, Ladislav odchází do Vídně, přestávají se stýkat
- 1457 - † několik dní před svatbou na leukémii

Jiří z Poděbrad (1458 – 71)

- = husitský král
- ! nekatolík na českém trůně !
- ! r. 1458 proběhla 1. volba českého krále českým sněmem! (následoval pak i moravský a slezský sněm)
- chce modernizovat české království
- chce navázat na vládu Lucemburků
- chce ekonomicky zabezpečit stát

domácí politika

- po celou dobu vlády se sžívá s katolickou opozicí (Zelenohorská jednota, dle panství Zelená hora)
- zaměřuje se na ekonomickou rekonstrukci
- drahé kovy – obnovuje těžbu stříbra (Kutná Hora), obnovuje se ražba mincí (český groš)
- snaha obnovit zahr. obchod, snaha nalákat zahr. obchodníky, neúspěšné
 - obnovuje komunikace a pečuje o ně
 - boj s lapkovskými bratrstvy
 - předělování nových privilegií městům (hl. Praha, Hradec králové, Jihlava) → textilní řemeslo

- péče o královský majetek – snaha vykoupit hrady a města, která patřila králům a vzala je šlechta

náboženství

- v Čechách převaha kališníků
- JzP jeho vyznání oslabuje pozici (vnímán jako kacířský král)
- papež Pius II. odmítá uznat situaci v Čechách, štví proti JzP
- na začátku vlády 1458-60 podepsána tajná dohoda mezi papežem a JzP – dohoda zní, že se oba zavazují k pronásledování kacířů
 - papež předpokládal, že se Čechy vrátí zpět k římsko-katolické církvi
 - Jiří myslel jiné kacíře (Osmany, Židy, Jednotu bratrskou)
- po † Piuse II. vyhláší nový papež nad státem klatbu ! nebezpečí!
 - vyhlášena křížová výprava proti Čechám, v čele s Matyášem

Korvínem

(= uherský král, zeť JzP)

- Matyáš ovládl Moravu a Slezsko (ostatní země Koruny české krom Čech, ty stále patřily Jiřímu)

zahraniční politika

- snaha zvýšit prestiž českého státu + zájem o mírovou politiku
- 1462-66 navrhl dokument, projekt *Všeobecné mírové organizace*
- cíl mezinárodní pol.- vytvoření jednotného evropského křesťanství
 - vytvoření mírové unie křesť. panovníků – organizace nakonec nevzniká
 - obrana křesťanství (ochrana před osmanskými Turky)
 - cíl- vytvoření kolektivní obrany
 - poselství vynášeli významní lidé – Lev z Rožmitálu, Albrecht R.

z Pardubic

- chce, aby se konflikty řešily mírovou cestou, nikoli válkou
- mnozí panovníci byli ochotni návrh vyslyšet (Fr.), ale papežská pol. to

blokuje

- * ale Česko- francouzská smlouva, Česko- portugalská smlouva

- do Čech se díky poselstvím dostává renesance
- dochází k obohacení českého písemnictví (* cestopisy – Deníky Václava Šaška z Birkovic, Dopisy Lva z Rožmitálu)
- (r. 1964 – OSN- oslava 500 výročí myšlenek JzP)
- prestiž Čech pomalu narůstá

1468-71 křížová výprava Matyáše Korvína

- r. 1468 obsazuje Moravu a Slezsko, usazuje se v Olomouci, přijímá zástupce č. katolíků

- Matyáš se nechává korunovat → * dvojvládí

- Jiří vyhláší výpravu proti Matyášovi

- r. 1469 b. u Vilémova – JzP Matyáše porazí, ten mu slibuje, že se vzdá Zemí Koruny české,

- dohodu Matyáš porušuje, ale JzP to nakonec akceptuje a Matyáš vládne ve zbylých zemích koruny české

- do r. 1471 vládne v Čechách JzP, † 1471 → končí doba Poděbradská

- před † jednal o svém nástupníkovi, vyjednává s polským králem Kazimírem, po † má nastoupit na č. trůn jeho syn Vladislav Jagellonský, ten skutečně nastupuje

- Jagellovci (litevský původ, Polsko = Polsko-litevská personální unie, řeč pospolita)
- Vladislav přebírá spory s Matyášem

Doba Jagellonská

Vladislav Jagellonský (1471 - 1516)

- nelíbí se mu náboženská situace
- kališníci ho berou s nedůvěrou, vymezují mu daný prostor, chtějí, aby dodržoval Basilejská kompaktáta
- politické rozpory mezi panstvem a panovníkem, vyšší šlechta chce větší privilegia → jeho pozice pomalu slábne (rodí se stavovský stát – rozdělení moci mezi stavy a panovníka)
- nerozuměl česky, diplomatická jednání v latině
- dochází ke kulturnímu rozkvětu, plně sem přichází renesance – dostavba Pražského hradu, Vladislavský sál
- po pol. stránce slabý

situace dvojvládí

- nastupuje do chaotické situace
- sejde se s Matyášem 1478/9 – uzavřou tzv. Olomoucké dohody = smlouva, v níž je vytvořen určitý model rozdělení státu mezi dva krále a to až do † jednoho z nich
 - (+ podmínka pro Vladislava – zisk po † až po zaplacení 300 zlatých, aby stát získal)
- r. 1490 † Matyáše Korvína
- Vladislavovi nabídnuta i uherská koruna, přijímá ji → * Česko – uherská personální unie
- Vladislav se stěhuje do Uher, ale neměl to lehké ani tam ☹, v Uhrách mají silnou pozici nejvyšší šlechtici

vláda

- slabá, nesžil se s prostředím
- 1483-85 se vyhrocují vztahy mezi katolíky a kališníky, hrozí válka
- 1485 Kutnohorský náboženský smír – sepsán na 20 let, stejně se situace neuklidnila,
 - Jednota bratrská pronásledována
- oslabování královské moci, centrální moci
- do popředí se dostávají stavy, které vládnou
- * stavovská monarchie = duální vláda panovníka a stavů (↑ a ↓ šlechta, měšťanstvo)
- počátek soupeření mezi šlechtou a městy
 - politická příčina - města se díky Časlavskému sněmu dostala k vládě, šlechta říká, že
 - je historickou a tradiční tvořitelkou vlády, má proto větší váhu
 - ekonomická příčina – šlechta začíná podnikat, a tak začíná konkurovat městům, která

- mají historickou tradici, zasahují si do pravomocí
 (rybníkářství, pivovarnictví, obilí)
- 1500 – VLADISLAVSKÉ ZŘÍZENÍ ZEMSKÉ
 - získává pozici nejvyššího zákona ve státě
 - města se nechtěla podílet na tvorbě, dokument vyšel z pera

šlechty

- 1) omezení královské moci, potvrzení stavovské monarchie
 - 2) oslabení pol. moci měst, zpochybňuje jejich hlas na zemském sněmu
 - 3) potvrzena ekonomická privilegia šlechty
- dochází k jednání stavů, * kompromisní dohoda – Svatováclavská smlouva – 1517
- vrací se městům hlas na zemském sněmu
 - města odsouhlasila legalizaci podnikání šlechty
- Vladislav musel řešit nájezdy Turků z jihu

Ludvík Jagellonský (1516 – 1526)

- oženil se s Marií Habsburskou
- sestra Anna Jagellonská provdána za Ferdinanda Habsburského
- umírá mladý a bezdětný
- priorita zažehnat osmanské Turky, pravidelné střety, pomáhá mu uherské vojsko
- 29.8.1526 b. u Moháče
 - prohrává, převaha Turků, utopí se
- začíná boj o český a uherský trůn → výsledek: nástup Habsburků